

Danny Devos, *Ignore the Artist*, 23.11.2026. Tijdens een reeks lezingen uit protest tegen de sluiting van het Antwerpse Museum voor Hedendaagse Kunst door de Vlaamse minister van Cultuur, lag ik buiten voor de deur met een briefje waarop stond "Ignore the Artist".

De existentiële crisis van de Vlaamse musea

De Vlaamse museumhervorming moest het museale landschap efficiënter maken, maar bracht vooral een existentiële crisis aan het licht. Terwijl M HKA zijn museumstatus dreigt te verliezen en S.M.A.K. wordt opgewaardeerd, komen ook vragen over leiderschap en solidariteit steeds scherper op tafel te liggen. Wat staat er werkelijk op het spel wanneer musea voor hedendaagse kunst hun bestaansrecht moeten bewijzen?

Begin oktober 2025 stelde Vlaams minister van Cultuur, Welzijn, Armoedebestrijding en Gelijke Kansen Caroline Gennez een grondige herziening van de Vlaamse musea voor. In het hervormingsplan verdeelt ze de Vlaamse kunstmusea in clusters waarin ze moeten 'samenwerken', gevormd rondom respectievelijk Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA), S.M.A.K. en Mu.ZEE. Drie musea die nog niet onder Vlaams bestuur vallen, worden alsnog daar ondergebracht: Felix Art & Eco Museum net buiten Brussel, Museum Hof van Busleyden in Mechelen en Stedelijk S.M.A.K. Het M HKA zou zijn status als museum verliezen, en de geplande nieuwbouw werd geannuleerd.

Dat leverde de minister heel wat tegenwind en een rechtszaak op, en dompelde de musea onder in een existentiële crisis. Niet alleen M HKA verzette zich fel tegen de hervorming, ook het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) was ontevreden. Een grote groep kunstenaars en kunstwerkers organiseerde artistieke protesten onder de naam 'Museum at Risk' en schreef een open brief. Deze turbulentie leidde tot meerdere nieuwe versies van het hervormingsplan, die echter nauwelijks verschilden van het oorspronkelijke concept. In het recentste 'Plan van Aanpak', van januari 2026, behoudt M HKA voor de komende twee jaar de museumstatus, maar moet het wel met een nieuw beleidsplan bewijzen dat het die naam waardig is. De waarschijnlijke ontmanteling is dus uitgesteld naar 2028, via een contract dat het museum zelf moet ondertekenen.

Voorgeschiedenis

Gennez is niet de eerste minister met grote hervormingsplannen. Een door de vorige cultuurminister, Jan Jambon, voorgestelde fusie tussen drie musea, KMSKA, M HKA en Mu.ZEE, werd destijds snel weer afgevoerd na tegenwerking vanuit de instellingen en het veld. In principe volgt Gennez een gelijkaardige denkwijze: verschillende instellingen worden gedwongen tot samenwerking, onder meer op vlak van collectiebeheer. S.M.A.K. zou na de afstraffing van M HKA het enige 'Vlaamse museum voor hedendaagse kunst' worden (deze piste is nu tijdelijk afgewend).

Ze bouwt ook voort op de liberale ideeën die minister Sven Gatz naar Brits en Nederlands voorbeeld formuleerde voor de sector, waarbij hij sprak over 'ondernemerschap' en 'professionalisering'. De kunstenaar werd ondernemer, culturele instellingen marktconforme en groeigerichte bedrijven. Op die manier kon cultuur ook bewijzen dat zij winstgevend kon zijn. Filosoof Nicolas Alzetta spreekt in zijn kritiek op Gennez' plannen daarom van een 'progressieve minister die progressieve idealen offert in naam van de mercantilistische logica van efficiëntie en zichtbaarheid.'

Of de hervorming 'meer kunst voor meer mensen' voortbrengt, zoals de minister haar intentie formuleert, is zonder oplossing voor de gebrekkige gebouwen zeer de vraag. Opvallend is vooral hoe de steden Mechelen en Gent, waar de partij van Gennez aan de macht is, het meeste geld krijgen, anders dan Antwerpen, waar N-VA al jarenlang aan de leiding is. Zou er sprake kunnen zijn van een politieke afrekening?

Als je inzoomt op de plannen van Gennez, valt verder op dat er weinig gezegd wordt over de problemen rond de huisvesting bij zowel S.M.A.K. als M HKA. Beide kampen al jaren met

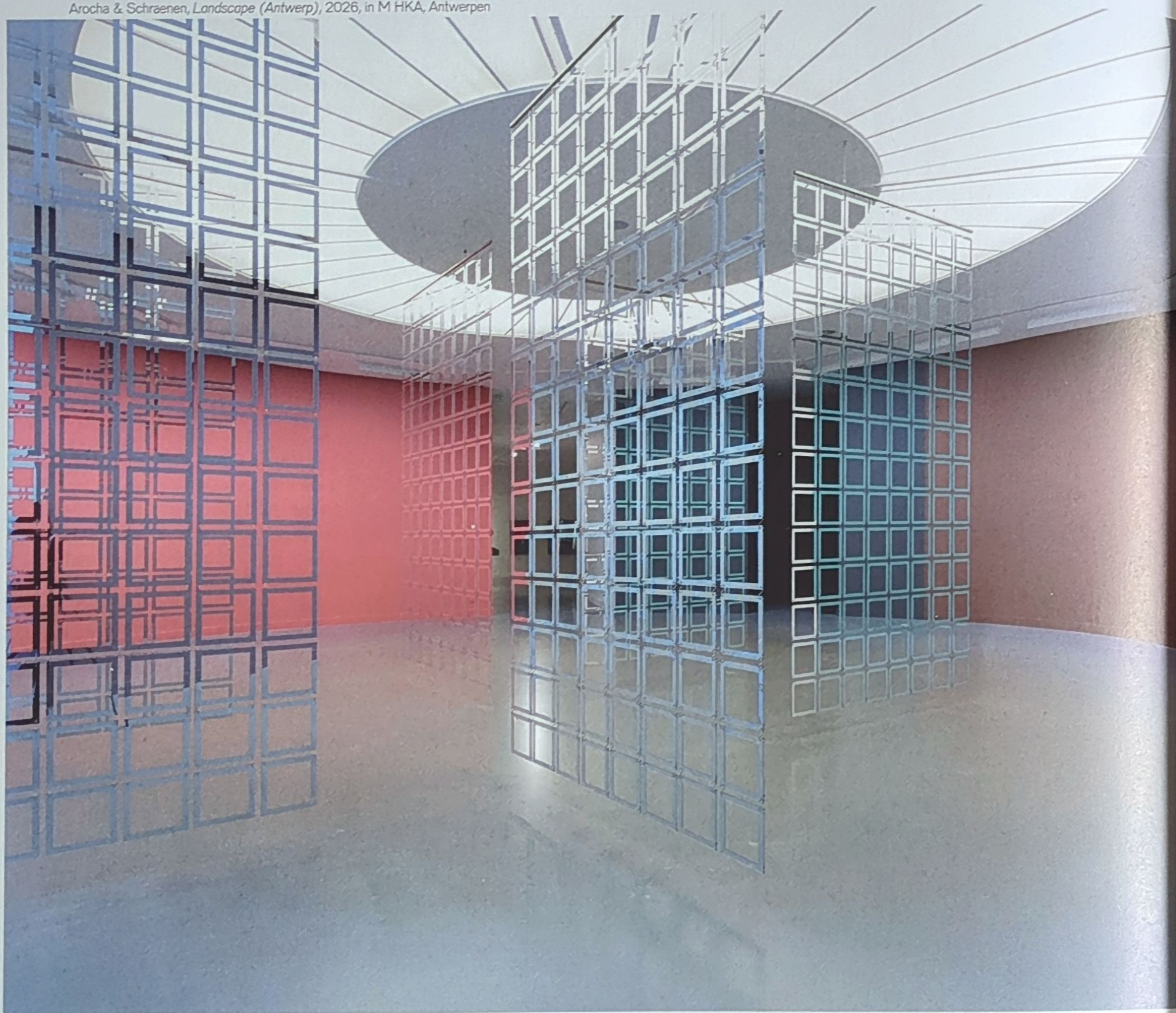
gebouwen die aan vernieuwing toe zijn. Ook de in 2022 door de overheid bestelde studie over de depotnood van de musea blijft in Gennez' hervormingsplan onaangeroerd. In een visioenta van april 2026 belooft ze daar in de toekomst wel mee aan de slag te gaan. Volgens Gennez is er verder geld vrijgemaakt voor een 'voorbereidende studie'.² M HKA wordt gevraagd haar infrastructurele noden in een nieuw beleidsplan aan te geven, maar die noden zijn al jaren gekend. Zowel M HKA als S.M.A.K. hebben dergelijke studies al laten uitvoeren. Er zijn architectuurwedstrijden uitgeschreven die al tot realiseerbare ontwerpen hebben geleid. De plannen voor een nieuw M HKA-gebouw, dat een belangrijke schaal- en niveauverhoging impliceerde, werden in goedgekeurd door de Vlaamse regering in 2018. In een speech aan het begin van haar legislatuur, in februari 2025, sprak Gennez nog hoopvol over de positieve impact van het nieuwe gebouw. Na het schrappen van de nieuwbouw stroomt de vrijgekomen 130 miljoen euro door naar andere culturele projecten, zoals de Bourla-schouwburg en de Antwerpse Zoo.

Leiderschap

De opwaardering van S.M.A.K. komt anderhalf jaar nadat (ex-) medewerkers anoniem klachten indienden tegen de toxische werksfeer onder Philippe Van Cauteren, die het museum sinds 2003 leidt. In april 2025 volgde een open brief waarin 106 kunstenaars, van wie een vijfde deelnam aan de groepstentoonstelling *Painting After Painting*, aankaartten dat 'problematische werkcultuur, wanbeheer en twijfelachtige werkethiek jarenlang getolereerd (zijn)'. Ondanks een intern onderzoek en de publieke vraag naar hervormingen in de organisatiestructuur, kwam het niet verder dan een 'veranderingsmanager' die Van Cauteren schaduwde.³ Ook de huidige directeur van Mu.ZEE, Bruno Verbergt, kreeg klachten rond personeelswelzijn over zich in zijn vorige functie als waarnemend directeur van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in Brussel. Empreva, de centrale cel van de gemeenschappelijke dienst voor preventie en bescherming op het werk van de federale overheid, rapporteerde in 2023 over 'de psychosociale risico's voor het technische en tentoonstellingspersoneel' onder zijn sturing.⁴

De afgelopen jaren stapelden ook meldingen van wanbeleid door Bart De Baere, sinds 2002 hoofd van M HKA, zich op, maar werd hem – volgens medewerkers – steeds een hand boven het hoofd gehouden door het bestuursorgaan. Enkele maanden na de aangekondigde hervormingen legde De Baere zijn mandaat als algemeen directeur, onder interne en publieke druk, neer. Bij wijze van compromis hield het bestuur hem op de payroll als 'adviseur'. Medewerkers getuigen van zijn frequente aanwezigheid, met name in het kantoor van waarnemend directeur Dieter Vankeirsbilck.

Intussen lijkt ook het huidige management zijn beslissingsbevoegdheid te hebben verloren. Volgens een interne presentatie aan het personeel zijn de leden van het management door het bestuur uit hun functies ontzet: ze blijven wel voor het museum werken, maar mogen geen beslissingen meer nemen. De interimdirecteur en de transitie-manager nemen samen de leiding over de transitie op zich; daarnaast wordt nog een derde persoon gezocht om het museum door deze periode te loodsen. Daarmee wordt de vraag des te urgenter hoeveel verandering

binnen twee jaar werkelijk mogelijk is, en wie die verandering uiteindelijk mag vormgeven.

Het Cultuurpact van 1973 bepaalt dat bestuursorganen van culturele instellingen, om ideologische zwaartepunten in die instellingen tegen te gaan, moeten bestaan uit politieke vertegenwoordigers van de regeringspartijen, bijgestaan door enkele deskundigen. Tot het bestuur van M HKA, momenteel met een waarnemend voorzitter, behoort geen enkele kunstenaar. Slechts twee van de elf leden hebben een zakelijk profiel binnen de kunstsector, maar niet in de hedendaagse beeldende kunsten.

De machtsstructuren van enerzijds bestuursorganen met politieke belangen en anderzijds individuele leiders met een onbeperkt mandaat doen wenkbrauwen fronsen, maar Gennez' plan doet op dit vlak geen voorstel. De visienota van april 2026 suggereert wel, zonder verdere concretisering, dat instellingen die experimenteren met 'innoverende leiderschapsmodellen' in toekomstige subsidierondes beloond zullen worden.

Terwijl M HKA met de overheid onderhandelde over de samenwerkingsovereenkomst voor de transitieperiode 2026-2027, startte het museum een eigen vernieuwingstraject onder externe coaching en met de belofte van participatie voor personeel,

kunstenveld en andere belanghebbenden. De vraag is hoeveel er binnen die twee jaar werkelijk kan veranderen als gezagdragers zelf geen ruimte maken voor nieuwe governance modellen.

Participatie

Aan Gennez' museumhervorming gingen geen onderzoek en geen consultaties binnen het veld vooraf. Belangenbehartigers en adviesorganen zoals de Strategische Adviesraad Cultuur, NICC, Kunstenpunt en het Antwerps Kunstenoverleg werden niet betrokken. Het personeel van M HKA vernam de plannen via de pers.

Protesterende kunstenaars en kunstwerkers vroegen maandenlang om overleg met het kabinet, maar kregen dat niet, ondanks talrijke open brieven en opiniestukken van internationale deskundigen, onder wie Anish Kapoor, Emilia Kabakov en Hans Ulrich Obrist, en Belgische stemmen, onder wie Ann Demeester, Manu Claeys, Luc Tuymans en Danny Devos. Zij deelden de mening dat het plan slecht geïnformeerd was.

Pas in januari 2026 riep de minister de acht betrokken instellingen samen rond de tafel. In de nieuwste versie van het museumplan geeft Gennez haar steunpunten voor cultureel

Vlaamse musea bevinden zich in een crisis, die een loutere herverdeling van middelen niet zal oplossen

erfgoed en kunsten de opdracht een 'Staten-Generaal over de toekomst van de beeldende kunsten en het museaal landschap' te organiseren. 'De energie die de voorbije maanden is losgekomen onder gerenommeerde namen en nieuwe talenten wordt op die manier gevat in een traject naar een versterking van de beeldende kunsten en het museaal landschap,' luidt het.

Overheidsdiensten organiseren wel vaker 'inspiratiesessies', 'sectordagen' en andere groots opgezette momenten waarbij deelnemers uit het veld enkele uren in werkgroepen worden opgedeeld om op post-its of whiteboards te brainstormen. Maar hoe vaak leidt dat gevoel van participatie echt tot beleidsaanbevelingen, laat staan tot beleidsveranderingen? Kan een Staten-Generaal een participatieve overlegcultuur in de sector introduceren, of is het een snelle pleister op de wonde, vijgen na Pasen voor een plan dat al zonder overleg het levenslicht zag?

Collectieve verbeelding

Gennez' plan biedt geen betekenisvolle visie op de inherente waarde van kunst of musea, maar een zakelijke herstructurering die doet denken aan de manier waarop bedrijven worden aangezet om efficiënter met hun assets om te gaan. Tegelijk legt het plan een sluipende existentiële crisis binnen de musea bloot, waarin hun intrinsieke bestaansrecht ondergesneeuwd raakt door dysfunctionele en verouderde hiërarchische structuren.

Het kunstenveld beschrijft zichzelf vaak als ecosysteem, maar toch overheerst verdeeldheid. Markteconomisch gezien, en binnen een subsidiestelsel waarin schaarste de norm is, is wie zich onderscheidt de winnaar. De verdeling waarin één museum per tijdvak de leiding neemt, is een logisch gevolg van een hiërarchische mentaliteit waarop het cultuurbeleid zich al decennialang toenemend ent. De musea die in het plan bevoordeeld worden, lieten enkel positieve geluiden horen. Zelfs S.M.A.K.-directeur Van Cauteren vond het

in zijn eerste reacties niet nodig om het bestaansrecht van zijn rechtstreekse collega-museum te verdedigen. In plaats daarvan focuste hij kritiekloos op de voordelen voor de eigen instelling: de opwaardering naar Vlaams bestuur is een beloning. Het enige andere museum dat het voor M HKA opnam en de hervorming aanvocht, was KMSKA. En dat maakt wel degelijk een verschil: pas toen het grootste museum van Vlaanderen publiek verzet aantekende, kwam Gennez met een gewijzigd plan.

Vele organisaties rondom en in verhouding tot M HKA beschouwen het museum al jaren als dysfunctioneel en zien een afstraffing door het beleid als rechtmatig. Alle kritiek die de instelling de afgelopen jaren over zich kreeg, bijvoorbeeld rond toxisch leiderschap en een uitblijvend engagement naar de lokale community, vertroebelt nu de fundamentele discussie rond het permanente bestaansrecht van een museum op zich en de onaanvaardbaarheid van een minister die met een vingerknip ongefundeerde, ongedragen en ondemocratische beslissingen doordruwt.

Daarnaast zijn andere instellingen van het beleid afhankelijk voor hun financiële voortbestaan. Grote tot middelgrote kunsthuizen en organisaties dienen eind 2026 een aanvraag in voor

Vlaamse werkingssubsidies voor de komende vijf jaar. Antwerpse en Gentse organisaties hopen mee te delen in de middelen die vrijkomen dankzij de verschuivingen. Er heerst een reële angst voor repercussies in subsidierondes voor wie zich tegen het beleid uitspreekt. En dus blijft publieke solidariteit uit.

Kunsthistoricus John-Paul Stonard stelt in *The Art Newspaper*, voortbouwend op een lezing van Rutger Bregman, dat musea zelf hun status als democratische instelling en publieke ruimte miskennen. Door een historisch gegroeid gebrek aan engagement zijn ze nu niet in staat om positie in te nemen tegen autoritaire bewegingen.⁵

Vlaamse musea – en vooral musea voor hedendaagse kunst – bevinden zich in een crisis die een loutere herverdeling van middelen niet zal oplossen. In plaats van zich te verantwoorden bij een beleid dat fundamenteel inhoudelijk overleg weigert, moeten de musea zelf de moed vinden om radicaal vanuit hun basisprincipes, en dus vanuit de gemeenschap, te handelen. Wanneer het museum zelf vernieuwt, zal het beleid volgen, niet omgekeerd. De instellingen zelf en het kunstenveld waaruit ze voortkomen, moeten hun democratische verantwoordelijkheid opnemen. Gemeenschappen verzamelen kunst als een fluïde en collectief geheugen van de samenleving. Logischerwijs kunnen kunstenaars, burgers en belastingbetalers van die samenleving een collectief eigenaarschap claimen. Transparantie zou daarbij een sleutelrol kunnen spelen; niet in de zin van becijferde tabellen, maar in de zin van een bottom-up, open uitwisselings- en discussiecultuur.

De vraag zou niet mogen zijn of musea voor hedendaagse kunst bestaansrecht hebben. De vraag is hoe we die fundamentele pijlers van onze samenleving kunnen beschermen tegen het vastroesten in een neoliberal systeem van macht en consumptie. En het antwoord ligt verscholen in de primordiale wortel van het museum zelf: de collectieve verbeelding.

Tamara Beheydt is schrijver en curator

¹ Nicolas Alzetta, "De Vlaamse cultuursector stapt mee in de marketinglogica van de regering," *De Standaard*, 9 oktober 2025, www.standaard.be/opinies/de-vlaamse-cultuursector-stapt-mee-in-de-marketinglogica-van-de-regering/96255141.html.

² Geert Sels, "Vlaanderen neemt werkingsmiddelen S.M.A.K. over, Gent investeert vrijgekomen geld in cultuur," *De Standaard*, 27 mei 2026, www.standaard.be/media-en-cultuur/vlaanderen-neemt-werkingsmiddelen-smak-over-gent-investeert-vrijgekomen-geld-in-cultuur/153510601.html.

³ Sofie Van Hyfte, "Kunstenaars kaarten in brief wanbeheer S.M.A.K. aan: 'Wie neemt verantwoordelijkheid voor de structurele stilstand?'" *De Morgen*, 2 april 2025, www.demorgen.be/snelnieuws/kunstenaars-kaarten-in-brief-wanbeheer-s-m-a-k-aan-wie-neemt-verantwoordelijkheid-voor-de-structurele-stilstand-bc2ce4ad/.

⁴ Daniel Couvreur, "Les Musées d'art et d'histoire du Cinquantenaire au bord du burn-out," *Le Soir*, 11 april 2023, www.lesoir.be/506578/article/2023-04-11/les-musees-dart-et-dhistoire-du-cinquantenaire-au-bord-du-burn-out.

⁵ John-Paul Stonard, "Museums must be the leaders in a moral revolution," *The Art Newspaper*, 26 maart 2026, theartnewspaper.com/2026/03/26/comment-museums-must-be-the-leaders-in-a-moral-revolution.